There are no translations available.

(από τη Φωτεινή Ζέρβα, δασκάλα)

Η εκπαίδευση τον 5ο αιώνα

Ορόσημο για τον παγκόσμιο πολιτισμό και ειδικότερα για την εκπαίδευση αποτελεί ο 5ος π.Χ. αιώνας της κλασικής Ελλάδας. Στην αρχαία Αθήνα καθιερώνεται ένα εκπαιδευτικό σύστημα με βασικές συνιστώσες τις γραμματικές γνώσεις, τη μουσική αγωγή και τη γύμναση του σώματος, που αποτελεί τη βάση της εκπαίδευσης μέχρι σήμερα, ενώ η εισαγωγή του παιδιού στις ηθικές αξίες ξεκινούσε από το οικείο περιβάλλον. Ο σκοπός της αγωγής ήταν η ελεύθερη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας, η αρμονική και τέλεια ανάπτυξη σώματος και πνεύματος. Σημαντικό ρόλο σ' αυτή την προσπάθεια για την καλλιέργεια των παιδιών έχουν οι δάσκαλοι, που εξειδικεύουν τον τρόπο και το περιεχόμενο της διδασκαλίας, με αποκορύφωμα την εκπαιδευτική αντίληψη των μεγάλων φιλοσόφων.

Όπως αναφέρει ο Πλάτωνας: «Στην Αθήνα, οι άνθρωποι με φροντίδα και επιμέλεια διδάσκουν και νουθετούν τα παιδιά. Πρώτα πρώτα η τροφός, η μητέρα, ο παιδαγωγός και ο ίδιος ο πατέρας φροντίζουν πως θα γίνει καλό παιδί, διδάσκοντάς του το δίκαιο και το άδικο, το ωραίο και το άσχημο. Ύστερα απ' αυτά, όταν τα παιδιά φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία, οι γονείς τα στέλνουν στα σπίτια των δασκάλων, όπου οι γραμματιστές φροντίζουν να μάθουν γραφή και ανάγνωση, οι κιθαριστές με το να διδάσκουν λύρα τα κάνουν πιο εκλεπτυσμένα και προσπαθούν να εξοικειώσουν την ψυχή τους με το ρυθμό και την αρμονία. Ακόμα τα παιδιά συχνάζουν στα γυμναστήρια και τις παλαίστρες, όπου οι παιδοτρίβες κάνουν τα σώματά τους πιο δυνατά για να μην αναγκάζονται να δειλιάζουν εξαιτίας της κακής σωματικής κατάστασης.» [1].

Οι Αθηναίοι φρόντιζαν ώστε η παιδευτική επίδραση προς τους νέους να ασκείται και στην κοινωνική ζωή, μέσα από τις θρησκευτικές τελετές και γιορτές, στις οποίες οι νέοι συμμετείχαν ενεργά χορεύοντας και ψάλλοντας. Εξάλλου, το θέατρο, οι αγώνες, τα μνημεία τέχνης, όλα συνδυάζονταν για να προσδώσουν και να εντυπώσουν στους νέους την αίσθηση της τάξης και της ωραιότητας.

Τα πρώτα στάδια

Το πρώτο στάδιο εκπαίδευσης ήταν της προσχολικής και σχολικής ηλικίας, όπως αυτή της Μύρτιδας. Την πρώτη την αναλάμβανε η μητέρα ή η τροφός και αποσκοπούσε στην καλλιέργεια των έμφυτων ικανοτήτων του παιδιού, στη μεταλαμπάδευση της πίστης στους θεσμούς και τις αξίες, και στην προετοιμασία του να δεχθεί τη σχολική εκπαίδευση, που άρχιζε συνήθως στα επτά χρόνια. Μέχρι αυτή την ηλικία η αγωγή των παιδιών ήταν κοινή, στη συνέχεια όμως τα δύο φύλα διαχωρίζονταν. Εκπαίδευση κοριτσιών Τα αγόρια διδάσκονταν ποικίλες γνώσεις από ειδικούς δασκάλους, ενώ τα κορίτσια συνέχιζαν τη εκπαίδευση μέσα στην οικογένεια, με σκοπό να μάθουν να οργανώνουν και να διαχειρίζονται τις υποθέσεις του σπιτιού, αφού συνήθως δεν ήταν εφικτό να πάρουν ανώτερη μόρφωση. Η αγωγή ήταν ηθική και πρακτική. Η νέα έπρεπε να μένει συνεχώς στο σπίτι, ασχολούμενη με. την υφαντική, την πλεκτική και τη ραπτική.

« Ελάχιστα να βλέπει, ελάχιστα να ακούει, ελάχιστα να λέει » και μ' αυτό τον τρόπο αποδείκνυε τη σωφροσύνη της, όπως αναφέρει ο Ξενοφώντας. [2]

Ωστόσο, τα κορίτσια των πολύ εύπορων οικογενειών λάμβαναν στοιχειώδεις γνώσεις γραφής, ανάγνωσης, μυθολογίας και μάθαιναν να κάνουν λογαριασμούς και να απαγγέλλουν ποιήματα.

Ποια τύχη άραγε είχε η Μύρτις;

Επιτύμβια στήλη που απεικονίζει κορίτσι που διαβάζει
(Βρετανικό Μουσείο)

Οι δάσκαλοι

Η σχολική αγωγή ήταν ιδιωτική και οι γονείς πλήρωναν τους δασκάλους, ενώ η διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού μέσα από το σχολείο επηρεαζόταν σε ένα μεγάλο μέρος από τη δυναμική της ομάδας. Αξιοσημείωτο είναι ότι μέχρι τα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα οι νέοι Αθηναίοι λάμβαναν μόνο τη στοιχειώδη εκπαίδευση. «Οι Αθηναίοι Περικλής, Φειδίας, Σοφοκλής, που γεννήθηκαν το 490 π.Χ. και που διέπρεψαν στην πολιτική, τις τέχνες και τα γράμματα, δεν είχαν λάβει παρά μια μόρφωση όχι ανώτερη των σύγχρονων δημοτικών

σχολείων».[3]

Παιδαγωγός

Ο Παιδαγωγός, έμπιστος δούλος, συνόδευε το παιδί στο Διδασκαλείο μέχρι τα δεκαπέντε του χρόνια, κουβαλούσε τα πράγματά του, το πρόσεχε στο δρόμο και στην ανάγκη το τιμωρούσε, παραμένοντας στο σχολείο μέχρι το τέλος των μαθημάτων, η διάρκεια των οποίων ήταν εξάωρη.

Γραμματιστής

Από τον πρώτο του δάσκαλο, το γραμματιστή, ο μικρός Αθηναίος μάθαινε ανάγνωση, συλλαβισμό, γραφή, καλλιγραφία, ορθογραφία και αριθμητική. Οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να κάθονται σε δίφρους (σκαμνιά), έχοντας στα γόνατά τους τα πινακίδια πάνω στα οποία έγραφαν. Οι γραμματιστές κάθονταν σε καθί-σματα, τους λεγόμενους θρόνους ή κλισμούς, και τους επέβλεπαν. Τα πινακίδια ήταν αλειμμένα με κερί και επάνω σε αυτό το υλικό χαράσσονταν τα γράμματα με τη βοήθεια της γραφίδας. Η γραφίδα ήταν ένα αντικείμενο μυτερό από τη μια πλευρά, ώστε να μπορεί εύκολα ο μαθητής να χα-ράσσει τα γράμματα και πλατύ από την άλλη για να ισιώνει το κερί και να μπορεί να ξαναγράψει.. Οι μαθητές οι οποίοι δεν διέθεταν πινακίδιο με κερί, συνέλεγαν όστρακα από τα κεραμικά

εργαστήρια ή από τον δρόμο, τα οποία και πάλι μπορούσαν να τα χαράξουν ή να γράψουν πάνω σ' αυτά με μελάνι.

Ερυθρόμορφο αγγείο 5ου αιώνα π.Χ.
που απεικονίζει μαθητές με τον γραμματιστή,
τον κιθαριστή και τον παιδαγωγό
(Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου)

Κιθαριστής

Απαραίτητο στοιχείο για την εκπαιδευτική ολοκλήρωση θεωρούσαν οι Αθηναίοι τη μουσική, η οποία σύμφωνα με τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη εμπνέει στις ψυχές την αίσθηση της αρμονίας, της τάξης, της ωραιότητας και περιορίζει τα ανθρώπινα πάθη. Τη μύηση στην τέχνη της μουσικής αναλάμβανε ο Κιθαριστής, που εξασκούσε τον μικρό Αθηναίο στο τραγούδι, τη λύρα, την εκμάθηση και την απαγγελία των ποιημάτων του Ομήρου, του Θέογνη και του Σόλωνα.

Παιδοτρίβης

Τη σωματική εκγύμναση των μαθητών φρόντιζε ο Παιδοτρίβης. Οι γυμναστικές ασκήσεις στην Παλαίστρα καλλιεργούσαν το αθλητικό πνεύμα και την άμιλλα, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στην ισορροπία δύναμης και χάριτος. Προετοίμαζε μάλιστα τους μαθητές και για τη συμμετοχή τους σε αθλητικούς αγώνες, με σκοπό οι καλύτεροι να λάβουν μέρος στους Ολυμπιακούς.

Μέθοδος διδασκαλίας

Η μέθοδος διδασκαλίας την οποία χρησιμοποιού-σαν οι αρχαίοι γραμματιστές βασιζόταν στην τεχνική της απομνημόνευσης. Οι μαθητές ήταν υποχρεωμένοι να αποστηθίσουν την αλφάβητο, όχι μόνο με την κανονική σειρά (α, β, γ...) αλλά και με την αντίστρο-φη (ω, ψ, χ...). Στη συνέχεια προχωρούσαν στην εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής των συλλαβών και κατέληγαν σε ολόκληρες λέξεις. Με την πάροδο του χρόνου σταδιακά ο μαθητής προέβαινε στην ανάγνωση και κατανόηση κειμένων.
Ο γραμματιστής ήταν αυστηρός και απαιτούσε από τους μικρούς Αθηναίους υπακοή και συμπεριφορά που χαρακτήριζε ενάρετο άνθρωπο αλλά και καλό πολίτη. Συχνά η συμμόρφωση των μικρών μαθητών γινόταν με μη αποδεκτές μεθόδους, όπως απεικονίζεται σε οινοχόη της εποχής.

Αττική οινοχόη που απεικονίζει τιμωρία μικρού μαθητή (Μουσείο Βερολίνου)

Ο ρόλος του δασκάλου κατά τον Σωκράτη

Αυτή την εικόνα του δασκάλου έρχεται να αλλάξει ο Σωκράτης, όπως παρουσιάζεται από τον Πλάτωνα. Η αγωγή ως θεία επιταγή και χρέος προς την πολιτεία, ασκείται από το δάσκαλο αφιλοκερδώς σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, όχι μόνο με τη διδασκαλία αλλά και με το παράδειγμα της προσωπικής του ζωής Ο δάσκαλος συγκρατεί την οργή του, δεν παραφέρεται, είναι έτοιμος να συγχωρήσει, το μίσος και η μνησικακία δεν έχουν θέση στην ψυχή του. Περιφέρεται στις οδούς για να πείσει τους πολίτες ότι δεν πρέπει να δώσουν το προβάδισμα στο σώμα και τα πλούτη, αλλά να ασχοληθούν για την τελειοποίηση της ψυχής.

Μια νέα σχέση προβάλλει μεταξύ μαθητή και δάσκαλου. Η διδασκαλία παύει να είναι προσφορά και αποδοχή γνώσεων, καθίσταται από κοινού αναζήτηση για να ανακαλύψουν την αληθινή γνώση, η οποία βρίσκεται στην ανθρώπινη φύση.

(Ιδιωτική συλλογή)
Βατικανού
http://www.mfa.gr/greece/el/index.html διάδοσης επιστημών και